

Asia: VN/8566/2021

Sosiaali- ja terveystieteiden korkeakoulutuksen kehittäminen -hanke (SOTEKO)

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset huomiot loppuraportista

Valtakunnalliselle sosiaalityön yliopistoverkosto Sosnetille piirtyvä kokonaiskuva hankkeen työskentelystä ja sen valmistelemasta loppuraportista on varsin myönteinen. Loppuraporttia voi pitää onnistuneena ja hyvänä, ja siinä on onnistuneesti huomioitu sosiaalityön koulutukseen liittyvät asiat. Kiitämme mahdollisuudesta lausua loppuraportista hankekauden päätyttyä.

SOTEKO-hankkeen osalta huomionarvoista on se, että hanketyöskentely on kohdentunut vain osaan sote-ammattilaisista ja heidän korkeakoulutukseensa. Hankkeen tarkastelun ulkopuolelle on jätetty mm. lääkärit ja psykologit, joiden lisäksi kuntoutuksen alaa on tarkasteltu erillisessä hankkeessa. Näin ollen sosiaali- ja terveydenhuollon koulutuspoliittisten linjausten kokonaisuus jää osittain vajaaksi.

Sote-alojen koulutuspaikkoja korkeakouluissa on laajennettu merkittävästi viime vuosikymmenen aikana, viimeisimmäksi Sanna Marinin hallituskauden aikana. Yliopistojen ja laadukkaan koulutuksen järjestämisen näkökulmasta on varsin hankalaa, kun uusia aloituspaikkoja myönnetään lyhytjänteisesti yksi tai kaksi vuotta kerrallaan. Yliopistokoulutuksen linjauksia pitäisi kyetä tekemään pitkällä aikajänteellä mm. aloituspaikkojen ja valintaväylien kehittämisen osalta.

On harmillista, että hankkeessa ei käsitelty harjoittelujen rahoitukseen liittyviä kysymyksiä. Sote-alojen ammattikorkeakoulututkintoihin sisältyvän harjoittelun kustannukset korvataan palvelujärjestelmälle. Valtakunnallinen sosiaalityön yliopistoverkosto Sosnet haluaa kiinnittää huomiota siihen epäkohtaan, että sosiaali- ja terveydenhuollon koulutuskorvauksia koskevan sääntelyn ulkopuolelle on jätetty kokonaan sosiaalihuollon osalta sosiaalityöntekijöiden yliopistokoulutus. Voimassaolevan sääntelyn perusteella valtion varoista korvataan terveydenhuollon yliopistokoulutuksen osalta vain lääkäri- ja hammaslääkärikoulutuksen kustannukset. Tämä epäkohta vaatii pikaista korjaamista, sillä yliopistot joutuvat korvaamaan nämä kustannukset osana perusrahoitustaan. Tämän osalta huomiota on syytä kiinnittää siihen, että

sosiaalityön koulutus on osa yhteiskuntatieteellisen alan koulutusta, joka sijoittuu opetus- ja kulttuuriministeriön tutkintojen rahoitusmallissa alhaiselle tasolle. Merkittävä osa sosiaalityön ammatillisista opinnoista tehdään pienryhmäopetuksena, jonka lisäksi yliopistot maksavat opiskelijoiden käytännön ohjaajina toimiville palvelujärjestelmän organisaatioille ja sosiaalityöntekijöille palkkioita osana perusrahoitustaan. Näin ollen yliopistojen saama korvaus annetusta opetuksesta uhkaa jäädä pienemmäksi kuin sen järjestäminen itse asiassa tulee maksamaan. Julkisen alan eläkevakuuttaja Kevan maaliskuussa 2023 julkaiseman työvoimatarpeen ennakkoinnin mukaan ammattiryhmistä suhteellisesti eniten työvoimaa puuttuu sosiaalityöntekijöistä ja psykologeista. Kuluneella hallituskaudella yhtenä hallituksen kärkihjelmänä on ollut sosiaali- ja terveysalan henkilöstön riittävyyden ja saatavuuden turvaaminen. Ammattihenkilöiden peruskoulutukseen kuuluvien harjoittelujen laadukas toteuttaminen ja resurssointi ovat kriittisiä tekijöitä sen varmistamisessa, että alalla on jatkossakin osaavaa ja hyvinvoivaa henkilöstöä.

Hankkeen loppuraportissa ei käsitellä lainkaan korkeakoulujen ns. SORA-säädöksiä, mitä voi pitää erikoisena ratkaisuna. SORA-säädökset vaikuttavat kuitenkin vahvasti siihen, millaisiksi opiskelijoiden koulutuspolut voivat muodostua. Voimassaolevan sääntelyn mukaan SORA-säädöksiä sovelletaan vain tutkintokoulutukseen, jonka vuoksi mm. käytännön harjoitteluja ei voida potilas- ja asiakasturvallisuuteen liittyvistä syistä tarjota avoimena korkeakouluopetuksena. SORA-säädösten uudistamista tulee kiirehtiä tulevalla hallituskaudella, sillä säädöksiin sisältyy merkittäviä muutostarpeita.

SOTEKO-hanketyöskentely on tehnyt varsin näkyväksi sosiaalityön koulutuksen tilastointiin liittyvät haasteet. Sosnet esittää, että opetus- ja kulttuuriministeriö yhteistyössä Opetushallituksen kanssa ryhtyy pikaisesti toimiin Vipuseen liittyvien sosiaalityön koulutuksen tilastointiin liittyvien haasteiden korjaamiseen.

Näkemyksenne koskien ehdotuksia sosiaalialan siirtymien sujuvoittamiseksi korkeakoulusektorien välillä (ehdotukset 1-6)

Sosnet on sitoutunut omalta osaltaan edistämään loppuraportissa esitettyjä sosiaalityön koulutuksen linjauksia ja niitä koskevia ehdotuksia.

Sosnet on käynnistynyt valmistelun, joka tähtää koulutuksen valintaväylien uudistamiseen. Valmistelun tavoitteena on selkeyttää valintaväyliä sekä edistää sosionomien pääsyä suorittamaan maisterin tutkintoa. Myös opetussuunnitelmien uudistamiseen ja sosionomien täydentävien opintojen valmistelu on käynnistynyt jatkuen syyslukukaudella 2023. Valmistelun osalta on kuitenkin syytä huomata, että valintaväylien ja opetussuunnitelmien kehittäminen vievät oman aikansa.

Sosnet-valmistelun lähtökohtana on se, että yliopistot ja ammattikorkeakoulut kouluttavat sosiaalialalle kahteen eri ammattiin: ammattikorkeakoulut sosionomeja ja yliopistot sosiaalityöntekijöitä. Tällöin on perusteltua, että tutkintorakenteissa sekä koulutuksen tavoitteissa ja

sisällöissä on tunnistettavia eroja, jotka vaikuttavat myös opiskelijoiden koulutuspolkuihin siirryttäessä sosionomista sosiaalityöntekijäksi.

Mitä sosiaalialan siirtymiä koskevien ehdotusten toimeenpanossa tulisi huomioida? Miten edustamanne organisaatio voi tukea ehdotuksia?

Yliopistojen käynnistämässä valmistelussa tähdätään hyväksilukujen osalta siihen, että linjaukset koskevat kaikkien ammattikorkeakoulujen myöntämiä tutkintoja. Sosnetin työtä vaikeuttaa merkittävästi ammattikorkeakoulujen toisistaan poikkeavat opetussuunnitelmat. Näiden yhdenmukaistaminen nykyisestä on välttämätöntä, jotta myös yliopistojen työskentely voi edetä.

Sosnet on sitoutunut edistämään hankkeen loppuraportissa esitettyjä tavoitteita ja toimenpide-ehdotuksia. Niiden osalta on kuitenkin syytä huomata, että yliopistot ovat autonomisia, jolloin niillä on itsenäinen päätäntävalta järjestämästään koulutuksesta. Sosiaalityön koulutuksen opintopolkujen, valintatapojen ja hyväksilukujen yhdenmukaistamista haastaa se, että yliopistoissa olevat koko taloa koskevat linjaukset ja periaatteet saattavat olla SOTEKO-hankeessa esitettyjen tavoitteiden vastaisia. Tällöin on ymmärrettävää, että yhdellä koulutuslallalla koko yliopistotasoisista linjauksista poikkeaminen voi olla haastavaa. Tälläkin hetkellä esimerkiksi kandidaatin tutkielman suorittamiseen liittyvät linjaukset eroavat eri yliopistoissa, kuten myös se onko perusvalinnan (kandi+maisteri) kautta valitun opiskelijan mahdollista siirtyä suorittamaan pelkkää maisterin tutkintoa (ehdotus 1) siinä tilanteessa, kun taustalla on aiempi korkeakoulututkinto ja sosiaalityön perus- ja aineopinnot on suoritettu.

- Ehdotus 1: Sosiaalityössä sosionomit valitaan pääsääntöisesti maisterin tutkintoon. Jos jatkossa kaikki sosionomit siirtyvät suorittamaan pelkkää maisterin tutkintoa, on tällä merkittävää vaikutusta yliopistojen tutkinnoista saamaan rahoitukseen. Samalla kuitenkin täydentäviä opintoja on välttämätöntä vaatia, jotta ammattihenkilölain reunaehdot sosiaalityöntekijän tehtäviin vaatimuksena olevasta koulutusedellytyksestä täyttyvät. Tätä ongelmaa yliopistojen rahoitusmallissa olisi syytä tarkastella uudelleen, jotta opiskelijoiden koulutusaikoja saataisiin tosiasiallisesti lyhennettyä.
- Ehdotus 2: Valmistelun tavoitteena on selkeyttää valintaväyliä sekä edistää sosionomien pääsyä suorittamaan pelkän maisterin tutkinnon (120 op). Myös opetussuunnitelmien uudistamiseen ja sosionomien täydentävien opintojen valmistelu on käynnistynyt Sosnet-yhteistyönä jatkuen syyslukukaudella 2023. Tämän osalta on kuitenkin syytä varautua siihen, että valintaväylien ja opetussuunnitelmien kehittäminen vievät oman aikansa.
- Ehdotus 3: Yliopistot huolehtivat koulutusvastuustaan ja ovat valmiita harkitsemaan ensikertalaisuuskiintiön ja koulutustarjonnan lisäämistä. Laadukkaan yliopistokoulutuksen suunnittelua vaikeuttaa se, ettei koulutuksen rahoituksesta ja aloituspaikoista tehdä päätöksiä pitkällä aikavälillä. Sosiaalityön yhteisvalintojen edustajien kokemus syksyn 2022 Studia-messuilta oli, että sosiaalityötä hakukohteena voisi vahvistaa lukiolaisten parissa. Ensikertalaisuuskiintiön kasvattaminen edellyttää yhteistyötä lukioden ja opinto-ohjaajien sekä työelämän edustajien kanssa sekä mm. koulutuksen markkinointia sellaisilla sosiaalisen median kanavilla, joita lukiolaiset käyttävät.

- Ehdotukset 4 ja 5: Yliopistot tarjoavat jatkossakin sivuainelaajuisena suoritettavia sosiaalityön perus- ja aineopintoja avoimessa yliopistossa. Mutta jatkossakin yliopistot tarjoavat sosiaalityön syventäviä opintoja sekä osittain aineopintojen ammatillisiin valmiuksiin kiinnittyviä opintojaksoja sosiaalityön tutkinto-opiskelijoille. Tätä perustelee mm. asiakasturvallisuus ja SORA-säädökset, jotka koskevat vain tutkintokoulutusta sekä toisaalta myös yliopistojen rahoitusmalli, joka painottaa tutkintokoulutusta. Nämä opintojaksot ovat opetusintensiivisiä edellyttäen sellaista opetusresurssia, jota avoimen yliopiston opetus ei mahdollista.
- Ehdotus 6: Sosnet kannattaa ehdotusta työnjaon selkeyttämisestä sosiaalialan tehtävissä. Eryteisesti erikoistumiskoulutuksen suorittaneiden tehtäviä hyvinvointialueiden uusissa tehtävärakenteissa tulisi tarkastella, jotta koulutuksen tuottama osaaminen saadaan täysimääräisesti käyttöön.

Näkemyksenne koskien ehdotuksia terveystalouden koulutuksen siirtyminen sujuvoittamiseksi korkeakoulusektorien välillä (ehdotukset 7-11)

-

Mitä terveystalouden siirtymiä koskevien ehdotusten toimeenpanossa tulisi huomioida? Miten edustamanne organisaatio voi tukea ehdotuksia?

-

Näkemyksenne ehdotuksista kaksoistutkintojen kehittämiseksi (ehdotukset 12-13)

-

Mitä kaksoistutkintoja koskevien ehdotusten toimeenpanossa tulisi huomoida? Miten edustamanne organisaatio voi tukea ehdotuksia?

-

Näkemyksenne korkeakoulujen sosiaali- ja terveystalouden vetovoimaa ja harjoittelua koskevista ehdotuksista (ehdotukset 14-35)

Sote-alojen työvoiman saatavuuden ja alan vetovoiman näkökulmasta harjoittelujen kehittäminen on ensiarvoisen tärkeää. Sosiaalityön yliopistokoulutus on jätetty harjoittelukorvauksia koskevan sääntelyn ulkopuolelle samalla, kun lääkäri- ja hammaslääkärikoulutuksen sekä sote-alojen ammattikorkeakoulutuksen kustannukset korvataan palvelujärjestelmälle. Sosiaali- ja terveystalouden tulee ryhtyä viipymättä toimenpiteisiin sosiaalityön peruskoulutuksen käytännön opetuksen valtion koulutuskorvauksia koskevan valmistelun käynnistämiseksi.

Harjoittelujen kehittäminen on pitkälti yhteistyökysymys, jossa edellytetään aktiivisuutta sekä korkeakouluilta että työelämältä. Harjoittelujen ohjauksen laadukas toteutuminen on opiskelijoiden osaamisen näkökulmasta tärkeää. Se on tärkeää myös organisaatioille ja työnantajille, sillä hyvin toteutunut harjoittelu on oiva keino rekrytoida tulevia työntekijöitä. Tällä hetkellä harjoittelu toteutuvat yliopistojen kokemuksen mukaan osin epätasaisesti ja eri työpaikoilla voi olla vaihtelevia käytäntöjä sen osalta, millaisia tehtäviä opiskelijoille annetaan. Myös ohjaajien osaamisessa on puutteita. Sosnet on pyrkinyt turvaamaan laadukasta ohjausta tarjoamalla valtakunnallista ohjauskoulutusta sosiaalityöntekijöille. On tärkeää, että työelämä sitoutuu opiskelijoiden ohjaukseen

ja harjoittelujen toteutumiseen. Työelämä ja palvelujärjestelmä voi tukea loppuraportin ehdotuksia sitoutumalla harjoitteluihin ja resurssioimalla ne oikein. Erityisesti syrjäseutujen työvoiman tarpeeseen tarvitaan mm. opiskelijoiden asumiseen ja matkoihin liittyviä kompensatioita ja yhdenmukaisia käytäntöjä.

Mitä vetovoimaa ja harjoittelua koskevien ehdotusten toimeenpanossa tulisi huomioida? Miten edustamanne organisaatio voi tukea ehdotuksia?

-

Näkemyksenne jatkuvaa oppimista koskevista ehdotuksista (ehdotukset 36-42)

- Ehdotus 36: Ehdotus on kannatettava ja tärkeä. TKI-toiminta ja siihen perustuva täydennyskoulutuksen kehittäminen on jatkuvaa yhteistyötä korkeakoulujen ja palvelujärjestelmien välillä, ja siten turvataan ajantasainen ja riittävä koulutus työntekijöille.
- Ehdotus 37: Sosiaalihuollon osalta täydennyskoulutusta on tällä hetkellä tarjolla vain vähän ja pistemäisesti. Tarjolla on lähinnä työnantajan järjestämää pistemäistä ja lyhyttä koulutusta, joka sosiaalityöntekijöiden osalta kohdentuu tyypillisesti esimerkiksi muuttuvan lainsäädännön vaatiman tietojen päivittämiseen. Tämä ei syvennä ammattiosaamista ja tuota edellytyksiä osaamisen uudistamiselle. Sosiaalihuollon työntekijöiden osalta ei ole selkeää tilannekuvaa työntekijöiden suorittamista täydennyskoulutuksesta, koska kattavaa seurantajärjestelmää ei ole olemassa. Maksullista täydennyskoulutusta ei ole juuri tarjolla, koska sille ei ole ollut ostajia. Riittävä täydennyskoulutus on kuitenkin aivan olennainen edellytys vaikuttavan työn ja palveluiden sekä työntekijöiden työhyvinvoinin ja työhön sitoutumisen näkökulmasta. Nämä tekijät vaikuttavat olennaisesti myös työvoiman saatavuuteen. Sote-alojen jatkuvan oppimisen rakenteiden ja rahoituksen korjaaminen tulee olla seuraavalla hallituskauden ohjelmassa.
- Ehdotus 38: Kannatettava ehdotus. Hyvinvointialueet ovat pieniä toimijoita TKI-toiminnan ja koulutuksen järjestämisen näkökulmasta, jolloin yhteistyön vahvistaminen YTA-alueilla ja valtakunnallisesti on erityisen tärkeää. Erityiskysymysten osalta on tärkeää tehdä työnjakoa alueiden ja yliopistojen välillä, jolloin turvataan erikoisosaamisen hyödyntäminen mutta myös samalla varmistetaan, että eri puolilla Suomea on mahdollisuus saada koulutusta työssä tarvittaviin kysymyksiin.
- Ehdotus 39: Tulkintamme mukaan koskee pelkästään ammattikorkeakoulujen toimintaa ja koulutusta, jonka vuoksi Sosnet ei ota tähän kantaa sen tarkemmin.
- Ehdotus 40: Ehdotus pienten osaamiskokonaisuuksien tuottamisesta on kiinnostava ja kannatettava, koska työelämässä olisi tällaiselle pikaisesti tarvetta. Pienen osaamiskokonaisuuden käsite on kuitenkin varsin hankala, koska sen piiriin lukeutuvien koulutusten laajuus voi vaihdella hurjasti. Pieniin osaamiskokonaisuuksiin liittyviä ehdotuksia käsitellään sosiaalityön osalta vuonna 2023 käynnissä olevassa Sosnetin toteuttamassa jatkuvan oppimisen selvityksessä. Loppuraportin esittämässä ehdotuksessa haasteena on koulutuksen rahoitusperusta.
- Ehdotus 41: Sosnet kannattaa ehdotusta.
- Ehdotus 42: Sosnet kannattaa ehdotusta. Täydennyskoulutuksen rahoituksen vahvistaminen on erityisesti sosiaalihuollon osalta välttämätöntä.

Mitä jatkuvaa oppimista koskevien ehdotusten toimeenpanossa tulisi huomioida? Miten edustamanne organisaatio voi tukea ehdotuksia?

-

Näkemyksenne mielenterveyspalvelujen osaamistarpeisiin vastaavan koulutuksen kehittämisestä (ehdotukset 43-50)

Sosnetin näkemyksen mukaan on kannatettavaa, että mielenterveyspalvelujen osaamistarpeita pyritään kehittämään. Pohdittavaksi tulee mikä on tutkintoon sisältyvää perusosaamista ja mikä puolestaan tutkinnon jälkeisen työkokemuksen ja täydennyskoulutuksen tuottamaa erikoisosaamista.

- Ehdotus 49: Sosnet kannattaa ehdotusta. Yliopistot valmistelevat opetussuunnitelmatyötä ehdotuksessa esitetystä suunnasta ja arvioivat mahdollisuuksiaan vahvistaa mielenterveyteen ja riippuvuuksiin liittyviä sisältöjä sosiaalityön koulutuksessa.
- Ehdotus 50: Sosnet kannattaa valmistelutyötä, joka tähtää opiskelijalle nykyistä huojempaan koulutukseen. Sosnet huomauttaa, että sosiaalialan korkeakoulututkinto tulee jatkossakin huomioida soveltuvana pohjakoulutuksena psykoterapeuttikoulutukseen hakeutumisessa.

Mitä mielenterveyspalvelujen osaamistarpeisiin vastaavan koulutuksen kehittämistä koskevien ehdotusten toimeenpanossa tulisi huomoida? Miten edustamanne organisaatio voi tukea ehdotuksia?

Ks. vastaus edellä.

Näkemyksenne sote-uudistusten edellyttämiä osaamistarpeita koskevista ehdotuksista (ehdotukset 51-54 ja luku 7)

-

Lähteinen Sanna
Valtakunnallinen sosiaalityön yliopistoverkosto